

ЗЕМУНСКИ ТРГОВАЦ МИЛОШ УРОШЕВИЋ**Аустрија и Србија 1804—1813**

Значај Земуна за српску националну историју, а посебно за први српски устанак је велики у политичком, културном и економском погледу. Идеје о обнови државе долазиле су од аустријских Срба из самог Земуна, који је некада био посебан пограничан град у саставу аустријске државне организације. Најистакнутији Срби су везивали своју делатност за Земун, као и сам Доситеј Обрадовић, који је 1806. године, напустивши Трст, дошао у Земун, а 1807. прешао у тек ослобођени Београд. Петар Ичко везује своју делатност за Земун пре устанка, као и за време устанка. Митрополит Ст. Стратимировић слао је своје савете устаницима преко земунског свештеника Михаила Пејића. Пред први српски устанак Земун је бројао 7.028 стално настањених грађана, и то највећим делом Срба, затим Немаца, Грка, Цинцара, Јевреја и нешто Муслимана. Од 1.464 земунске породице, 124 их је било са правом грађанства, а 1.276 контрибуентских. М. Дабижић подвукао је: „С обзиром на овакав привредни и културни развој и национални састав становништва није чудно што је Земун био повезан за многе догађаје из политичког, економског и културног живота врло блиске Србије, која се ослобађала. У периоду XIX века, извесно је да је први српски устанак најважнији догађај у којем је Земун, односно његово грађанство одиграло значајну улогу.“¹ Већ почетком марта 1804. године прота Матија Ненадовић је успоставио прве везе са аустријским властима у Земуну. Прешавши у Земун, он се с молбом обратио мајору Митесеру да на сваки начин помогне устаницима у оружју и муницији. У снабдевању устаника оружјем узео је учешће и Милош Урошевић, рођен 1775. године у Кавадару (јагодинска нахија). У том је значај не само Земуна и његових трговаца,

него и Урошевића као снабдевача Карађорђевој војсци тим оружјем и барутом. И сама Аустрија је гледала кроз прсте када је Урошевић заједно са земунским трговцима преко Саве пребацивао знатне количине барута, оружја па и хране, као и добровољце у Карађорђевој војску. Ово је од стране Аустрије била објективна помоћ, којом се решавала судбина српске револуције.

Сигурно се може тврдити: да није било земунских трговаца и њихове пожртвованости, устаници би имали велике тешкоће у првом реду у изналагању барута и оружја. Можемо тврдити да су Аустрија и земунски трговци пружали непроцењиву помоћ. У праву је Михаило Гавриловић када каже да је оваква помоћ била традиција, пошто су српски и аустријски народи неколико векова заједно ратовали против турске империје. Срби су се надали да ће им Аустрија и званично помоћи у оружју, при чему су се позивали на традицију, јер су њихови преци били привржени и одани бечком двору.

Радећи у аустријској служби, Милош Урошевић је указивао на услуге Карађорђевој Србији.

„Знате ли ви, пре почетка рата прешло је 60.000 људи на страни против Купинова, и ја сам (пише Урошевић Карађорђу) тежио да их вратим у своје место по вашем и генерала губернатора наређењу. Када су се враћали назад због мог старања нису их прегледали на граници и они су превезли са собом ручно оружје.“² У исто време, по иницијативи Милоша Урошевића као и других Срба, упутили су једно писмо 30. августа 1804. године, у коме су молили магистрат да протера из града турске поданике избеглице. Као основни узрок они су навели:

„1. Због њих постаје овде необична скупоба, јер они не само да већ собом повећавају потрошњу но све купују и вуку преко,

2. То је против сваке политике да се у крајњем пограничном граду толерирају странци који сваки говор и догађај достављају преко и одавде се такорећи врши шпијунажа за Београд,

3. Многи се користе овдашњим шпедитерима,

4. Многи праве љубазно лице да ће се тобоже овде населити па да тада могу јавно да врше безакоње и да налазе згоду, као што су то радили пређашњи турски савезници, да подваљују царинским поданицима јер им њихова веза с Београдом који је тако близу то лако омогућује.“³

Може се претпоставити да је ово била Карађорђева иницијатива да се што више избеглица врати у Србију и да са собом понесу оружје. Да се народа вратило око 60.000 људи, сведочи нам и сам Урошевић у наведеном писму Карађорђу, говорећи да је он обезбедио да они собом пренесу и лично оружје. (Та је цифра прилична, те се верује да је можда, приликом преписивања документа, промакла грешка).

На почетку устанка у Србији од 1804. године у подруму Урошевићеве куће се налазила тајна радионица муниције, која је ноћу пребацивала оружје устаницима. За радионицу су били потребни инструменти које је Урошевић добављао из Беча преко некога Франца, који их је опет куповао од повереника. Урошевић је тај посао обављао тајно. У писму Милоша Урошевића господину Францу од 6. јуна 1805. године истиче се „никому да не говорите ништа, већ одмах даље и брзо (за Земун) где ћу вас очекивати сваког дана. Без бриге о вама ћу ја бринути. Куда ћете ићи и никому ништа не говорите онда, онде, а ја остајем ваш најискренији пријатељ“. Сем тога, Урошевић је наредио да по инструменте пођу са својим колима. Када су се вратили у Батајницу, Франц је саопштио Милошу да их мора у тајности сачекати. О каквим је инструментима реч, из документа се не може закључити, али је највероватније да су то били неки делови за топове. Можда је земунски горњоварошки ковач Јован Петровић по Урошевићевој молби „окивао прве дрвене топове и оправљао заплешено оружје, а затим је са другима лио и прве топове“.⁴

Организатор свих тих подухвата био је Урошевић. Он је набављао ливено гвожђе

у периоду од 1804. до 1807. године такођер је закупио бомби, ђулади и граната око 1.744 центи и 86 фунти.⁵ Његов главни помоћник био је Франц Керн, артиљеријски капетан. Они су се заједнички трудили да што више купе, ако не ново саливеног гвожђа, оно макар старог. Сем тога, велика је заслуга Земунца Урошевића у снабдевању устаничке војске барутом и оловом.⁶ Радећи у корист Карађорђевој војске, а тајећи од аустријске власти, Урошевић је не једном ставио свој живот на коцку.⁷ Имао је много муке и морао је уложити много напора да дође до оружја, да га купи и ноћу пребаци преко Саве у Србију. Једно питање које га је мучило било је: како да помогне устаничком народу и да дође до оружја. Урошевић је план о снабдевању устаничке војске израдио до танчине. Вешт, mudar и сналажљив какав је био, јурио је са својим помоћницима по градовима, све до Беча, како би купио најбоље оружје. Он је представљао устаника који седи у истом рову са Карађорђем, хајдук Вељком, Јанком Катићем и другим устаничким вођама и ратује с њима заједно против заједничког непријатеља. С друге стране поступио је као прави родољуб, колико је то било могуће у ономе случају. Истовремено је долазио у додир и са многим истакнутим Србима у Аустрији.

Да бисмо задовољили истину, не можемо прећутати да Аустрија није увек била наклоњена Србији, што је доводило до још више тешкоћа за рад Милоша Урошевића. Морао је да се ослони на поуздане људе, био је позван да их организује у помоћи заједничкој борби Срба. Његов рад значио је услуге не само са материјалног гледишта него и са моралног. Урошевић је био од велике користи Карађорђу, који је умео да га искористи у погодном моменту, знајући да је он способан за ствари које се од њега траже. Док је аустријска обавештајна служба контролисала сваки корак Срба у Земуну, он је упорно вршио своју мисију. Имао је довољно свести да се издигне изнад личних интереса и да се жртвује за општу ствар. Био је међу Србима у Земуну оличење национално свесног трговца и борца за национална права. Ризиковао је често и свој живот долазећи у Србију да види како се у овим крајевима његови сународници боре за слободу. Долазио је да у тренутној ситуацији види какво је оружје потребно да би се могла одржати револуција. Био је једино овлашћено лице које је могло да прими од

Карађорђа „различите јеспаве“. Потврда о томе је била уручена преко Милоша Петровића 29. јула 1807. године. „У име целе нације по заповести мога врховног команданта господара Георгија Петровића, различите јеспаве који нашој нацији нужно јесу били, које је у свако доба примио јесам, на које ја овде потписани у свако доба и пред сваким по здравој разуми осведочити могу да је откако се ова компанија задржала од никога другога никакви јеспаве примио нисам кромја господара Милоша Урошевића.“⁸ Због тих веома јаких указаних услуга устаничкој Србији, Урошевић је имао много непријатеља, како сам пише Карађорђу „овде ме мрзе толико да би ме сваки могао уништити“.⁹

Цео овај посао обављао се у највећој тајности због саме српске државе и због српског народа у Земуну, на које би се сручио сав аустријски гнев уколико би се откриле тајне пошиљке оружја. Сви послови око снабдевања устаника оружјем морали су бити спровођени преко крајње поверљивих људи. То су обично били трговци, који су прелазили у Србију због својих послова, и тако уносили оружје ноћу. Истовремено треба имати у виду да је Милош Урошевић био у аустријској служби и да су аустријанци тежили да га користе као свог обавештајца. Тако га је већ крајем 1804. године послала у Србију Карађорђу, као свог изасланика.¹⁰ Једини начин снабдевања Карађорђевој војске оружјем из Земуна био је тајни пошто генерал Генејин није удовољио Карађорђевој молбу, од 18. јула 1805. године, да земунски трговци Милош Урошевић, Димитрије Марковић и Драгутин Милутиновић смеју набављати оружје за Србију.¹¹ Исто тако, није била усвојена ни молба српских депутата у Бечу — протe Матије Ненадовића, Боже Грујевића и Милоша Урошевића да аустријски цар дозволи помоћ српским устаницима у оружју. Морао је Карађорђе да повери неком који би тајно од аустријске власти тај посао могао да обави, требало је, дакле, наћи таквог човека на кога не би падало подозрење. Човек који је најбоље одговарао био је Милош Урошевић.¹²

Карађорђе је знао и то да му треба баш такав Милош Урошевић, јер му управо такав може помоћи у снабдевању оружјем устаничке Србије. Тако је задужио Милоша Урошевића да снабдева главни устанички логор у Топчидеру.¹³ У исто време је Карађорђе отпочео устанак са

барутом којег је добијао од Милоша Урошевића.¹⁴ Милош је знао да повеже разне градове Аустрије у лиферовању ратног материјала и да га доведе у Земун, да би га затим тајним путевима пребацивао у Србију. „Сви напори аустријских власти и шпијуна да открију путеве и људе, да спрече кријумчарење, нису могли постићи жељени успех“.¹⁵ Ако је тако, онда Урошевић макар у овом раздобљу, у почетку устанка, није могао бити у аустријској обавештајној служби, а можда у почетку устанка није био ни тако убеђени аустрофил, како ће се то осетити крајем 1807. и почетком 1808. године. Он је био вешт снабдевач оружјем српских устаника, и то оружје су радиле комплетне радионице, стављајући на руске пушке жиг фабрике оружја у Тули, да би преварили аустријске власти. Тако су званични кругови у Аустрији и Француској приговорили Русији на испорукама оружја устаницима.¹⁶ Урошевић је велику количину оружја из аустријских радионица, а нарочито из ливнице оружја у Крањској, пребацио из Земуна у Србију. Само у 1806. години, под руководством Милоша Урошевића, земунски трговци су испоручили 1.450 пушака. Сем тога, Урошевић је дао већу новчану помоћ за куповање оружја у Аустрији.¹⁷ Чињеница је, међутим, да је Милош Урошевић био најактивнији од свих земунских трговаца и да је највише добијао из државних магацина оружја за испоруку Карађорђевој војсци.¹⁸ То оружје је добијао убеђујући аустријске генерале да ће устаничка Србија постати део аустријског царства, што су му и поверавали. Али, они су њега држали за реч, због чега ће на крају крајева и настрадати. Због аустро-српских односа, доспеће чак и до затвора. Карађорђе га је искористио на један вешт, дипломатски начин.

Урошевић је заједно са Драгутином Милутиновићем добио дозволу од генералне команде да може да извезе у Србију 9 новембра 1804. године „5.652 мерова пшенице, 1.875 мерова јечма и 11.125 центи брашна, придржавајући се ипак следећег изричитог наређења.

1. Поменути трговци треба ту количину, ако им већ није при руци, да потраже ван овоземаљске Војне Границе и да је добаве из Баната, или однекуд с друге стране.

2. Мора се на то пазити и тога се придржавати да се ова издавања житарица из руке у руку одмах плаћају готовином, а не да се дају на почек, јер је сама Порта објаснила да неће више ништа да зна о

таквим потраживањима, нити хоће да на себе прими њихово наплаћивање, и на послетку,

3. Овај се природни производ мора на одређеним скелама, које се налазе на овој страни региментском подручју, одмах преко предати за готов новац“.

Одлуку је потписао пуковник Стојчевић. Урошевића су аустријске власти називале земунским „марвеним и житарским трговцем“, а није им ни на памет падало да је он први војни лиферант, зајмодавац и активни учесник у разним пословима обнављања Србије.¹⁹ Када је аустријска обавештајна служба дознала да се Карађорђева војска снабдева из Аустрије, генералној команди је Урошевић, кад је позиван на саслушање, сваки пут рекао „ја о томе ништа не знам“.²⁰

Устанички прваци су свуда где је било могуће подизали углед земунском трговцу. Тако је Јаков Ненадовић 12. новембра 1806. године обећао генералној команди да српски устаници неће оштетити имовину ни једног аустријског поданика и да ће, ради сигурности, поставити земунског становника Милоша Урошевића за извршиоца ове понуде.²¹

Одлука Беча да се дозволи извоз хране у Србију, омогућила је Урошевићу да прошири трговачку делатност у Земуну на свим могућим пољима делатности. Али, у својој трговачкој делатности, тежећи да снабде устаничку Србију неопходним намирницама, често је улазио у дугове.²² Због тога је нарушавао правило трговинских прописа. Међу тим Милоша Урошевића који је са много храбрости и упорности снабдевао устанике свим врстама оружја као и још неке земунске трговце, историја донекле основано оптужује да су 1813. године чак искали своја потраживања од Карађорђа. Али Урошевић је у исто време пружио устаничкој Србији веома озбиљну помоћ и био је главна личност у аустро-српским односима.²³ Тада он од трговца и лиферанта оружја постаје аустријски политичар, који се налазио у добрим односима са осталим Србима у Аустрији, у првом реду са Стефаном Стратимировићем и земунским свештеником Михајилом Пејићем. Истовремено Урошевић везује своју делатност за ослобођење Београда и прелазак српске војске на Ратно острво у време борби за ослобођење Београда, што се види из једног његовог писма Карађорђу од 13. маја 1808. године у којем га подсећа: „Сећате ли се оног времена када су Срби прешли

на Цесарско острво да би на Београд јуришали и када су ме ухватили цесарски начелници и тражили од мене одговорност како су Срби смели рећи без њихова знања и замало мене нису у тамницу послали“.²⁴ Исто тако „када су Турци прешли у Вишњицу, а Срби их потукли Милош је морао одговарати“. Када је мени Доситеј писао, истиче Урошевић — и „тражио од мене да ја не оставим нацију и да јој помогнем, не жалећи свог живота, да се не би непријатељ обрадовао у нашој несрећи тада сам ја тако и поступио, тако да је бог сведок и нација и сада до смрти ја вам (Карађорђе) веран као што сте ви верни српској нацији“.²⁵

С једне стране заиста се види тај велики допринос који је дао 1807. године а са друге стране, његова политичка гледишта су махом неповољна и супротна резултатима рада и деловања. У писмима Карађорђу он истиче своје заслуге снабдевача устаничке војске оружјем, храном и друге доприносе, које је неоспорно пружио устаничкој Србији. „Не могу да вам кажем сав свој труд и страдања и колико сам ја испуњавао наређења ваша и био вам наклоњен и њих сам испунио.“²⁶

Лазар Арсенијевић Баталака истиче: „Аустријски трговац Милош Урошевић, који је са Србијом трговао, био је врло делатељан агент свога правитељства, премда безуспешно“.²⁷

У ствари, када је Србија напустила Ичков мир, у српском друштву су се појавиле три струје — једна русофилска у коју су ушли Петар Добрњац, Миленко Стојковић, митрополит Леонтије, Стефан Живковић, друга аустрофилска, у којој су се налазили Милош Урошевић, Иван Југовић, а делимично и сам Петар Ичко, и трећа, то јест струја која се окупила око Карађорђа са свим осталим војводама и кнезовима и српским народом у целини. Карађорђе, напустивши Ичков мир у циљу остварења планова за ослобођење свих српских земаља од турског јарма, ступа у заједнички рат са Русијом против Турске.

Овај Карађорђев корак изазвао је снажно реаговање у Аустрији, а посебно код Срба-аустрофила. Они се нису мирили с тим да Русија буде покровитељ Србији. Вешто су искористили положај Русије када она није могла да укаже помоћ српском народу (пошто су главне трупе руске армије биле у Пољској, да би зауставиле даљи продор француза према Москви).

Аустрија је у својој политици према устаничкој Србији највише рачунала на Милоша Урошевића, видећи у њему ослонац, а можда и једног од својих главних агената за Србију. Пред очима самог Карађорђа била су два Урошевића — један до ослобођења Београда и Ичковог мира, када је стварно, као родољуб чинио неоцењиве услуге устаничкој Србији, и други после Ичкова мира, убеђени аустрофил који није жалио труда да убеди Карађорђа да прими аустријско покровитељство, а у ствари донекле он је био и у праву пошто аустријско покровитељство ничем се није разликовало од руског. У руским архивима, у оставштини Богишића у Цавтату, сачувано је нешто писама Урошевића Карађорђу, као и Симбшена Карађорђу, која се односи на делатност Урошевића. Нека су писма на руском језику, а већина на нашем. Ова писма могу послужити за анализу Урошевићевих политичких концепција и његове аустрофилске политике.

У овом периоду су Карађорђе и његове војводе изградили државни систем устаничке Србије, и ако у којечему недограђен и недовршен али у Србији је била територија, народ, власт сва три та елемента говоре о постојању државе, а са тим Аустрија није била задовољна, а мисао о постојању те идеје није радо прихваћена ни у руским круговима који су више волели једну малу зависну Србију од Русије него неку јаку државу. Стварање самосталне државе сметало је освајачким циљевима Русије и Аустрије на Балкану. Аустрија је сматрала Србију за свој део очекујући да јој припадне после распада Турске империје и није могла да се помири с тим да се српска држава издигне на Балкану. А када је српска држава постала чинилац на Балкану аустријски чиновници су навалили на Урошевића говорећи њему да је он помогао устанике у оружју и муницији и храни, а сада „тамо руски генерал заповеда“. Аустријски притисак на Урошевића био је толико јак, да он јавно пише Карађорђу: да не зна шта да ради и да га у Земуну сви мрзе да му прете смрћу са децом да се налази у незавидном положају па тражи од Карађорђа савете.²⁸

У таквој ситуацији је Урошевић 13. априла 1808. године из Земуна послао Карађорђу писмо, које се налази у руским архивима као оставштина Богишића у Цавтату. У почетку тог писма истиче: „По нашем усменом договору с комедантом генералом из којег је он саопштио да ће се старати домаћински у корист нашега

народа.“²⁹ Како се види, Урошевић је имао са Симбшеном усмени разговор, који се односио на српско питање и аустријско покровитељство над Србијом. Ти разговори су били свакидашња навика Урошевића с аустријским чиновником. Симбшен је изабрао повољну личност, најауторитетнију за Карађорђа. У ствари Карађорђе и Младен Миловановић су помишљали на друго покровитељство, сем Русије, пошто су вероватно, после мира у Тилзиту склопљеног 25. јуна 1807. године између Русије и Француске а особито после слобозинског мира који је изазвао код Срба велико разочарање и негодовање, због тога су Срби дошли до закључка да им Русија не може много помоћи у остваривању планова за ослобођење српских земаља од Турака, видећи да је била заузета ратовањем са Наполеоном Русија стварно у ратовању против Турске помогла би Србима, али она није била у стању да настави тај рат, јер је и сама тражила помоћ од српског народа. А аустријски чиновници, осећајући то, вршили су притисак на Урошевића да убеди Карађорђа да се сагласи са аустријским покровитељством. Као аустријски агент, Урошевић није био задовољан својом судбином, а узео је на себе тај посао зато што је у питању био и његов углед и трговца и политичара не само у Земуну, него и у целој Аустрији, а посебно углед посредника између Карађорђа и Симбшена. „Брзо хоће он твоју (Карађорђеву) жељу испунити и ти ћеш своје ствари завршити како најбоље желиш.“³⁰ Милош је по иницијативи аустријске владе ступио у контакт са Карађорђем пре овог писма, пошто се из њега види да је Карађорђе већ имао неке контакте са Урошевићем по аустро-руским односима, а највероватније се саветовао са Урошевићем како и на који начин да оствари свој план ослобођења српских земаља од Турака. Урошевић је истакао: „Једном речју све је дозвољено што треба за победу над непријатељем — искреност народа и једине борбе нације, не само наш двор биће покровитељ и жели да буде вашим заштитником, само је потребно што би ви са ваше стране дали њему обавезу да ви истином мислите на покровитељство и да ћете и њега уважавати.“³¹ Овим је Урошевић, као лице од поверења аустријској дипломатији, предложио Карађорђу аустријско покровитељство, а у исто време може се мислити да се Аустрија покајала што се није у самом почетку устанка прихватила покровитељства над Србима.

Тако је започела дипломатска борба око покровитељства над Србијом, која у нашој историографији није довољно обрађена. И Русија је тежила да буде покровитељ над Србијом: „Заиста, Русија није могла мислити на присједињење Србије. Ми смо видели да је планом о деоби Турске од 1808. године између Русије и Француске, Србији била намењена друга судбина. Тај план у ово време био је већ пропао. Србија је ипак остала изван сфере руског интереса“.³²

Али по питању аустријског покровитељства над Србијом, Михајло Гавриловић није располагао поузданом грађом, тако да је то питање оставио отвореним. „Очигледно је да је склоност старешина да прихвате аустријску заштиту последица невоље и оскудица“.³³ Стојан Новаковић је мишљења да су Срби „тога ради мислили да би се засад Аустрији очи могле замазати чим другим, на пример предајом њених бегунаца из Србије, мада би то тешко пало Србима и на једној и на другој страни“.³⁴

План покровитељства над Србијом, налази се и у писму Урошевића Карађорђу. „Тако како твоја врховна власт команданта над целом нацијом исто тако буде призната као и власт Синода и све оставља он (Симбшен) у таквом положају све државне установе у каквом се сада налазе и у напред ће вама бити пружена свака помоћ у ручном оружју и тако тврдо вас обезбедити и ви морате да дате какву гаранцију у руке цара ди би он био уверен да ће те ви вечно бити његови верни држављани и узимати од њега одлуке да би он успео у вашим намерама по договореним у благовременом ваших послова и вашег труда“.³⁵

То је био, у суштини, аустријски план са Србијом. Из њега се види да сви државни органи власти остају као што су и били и да ће и Карађорђе бити даље вођа српског народа, али српски народ и све његове вође постали би аустријски држављани. Карађорђе би добијао упутства о унутрашњем уређењу Србије од аустријског цара, а за узврат Аустрија би дала Србима оружје и то ручно. О тешком наоружању Срба ништа се не говори. Овај план Урошевић је предложио Карађорђу „не испусти из руку ту ствар која је теби предложена Аустрији и да мора да мисли да цела нација зависи од тебе (Карађорђа) и ти можеш сада радити све што желиш и по-

мисли сам како је важно питање и укажи место где и ако време буде имати са њим (састанак са Симбшеном) или ако желиш тајно сам Петроварадин допутовати да би само он знао каквим средством ти можеш допутовати да би само он знао, ја теби братец немам ништа да ти пишем осим горе наведеног, све сам завршио што ти желим рећи и што је главни командант обећао и ти брата сада спреми се како брже можем да се састанеш с њим и све ћеш узастопно чути и уверит ћеш се да ће ова ствар завршити. Желим да те ово моје писмо нађе у добром здрављу“³⁶ Да би могао примити аустријско покровитељство, Карађорђе је морао да се састане са Симбшеном.

После овог писма, Урошевић је стигао у Београд. По доласку је изјавио да је допутовао само ради трговачких послова, а у политичке ствари српске државе он се не меша.³⁷ А у Совјету, Родофиникин је ласкао Урошевићу да је он много учинио за устанички народ и саветовао му да ради и даље на учвршћивању слоге међу старешинама.³⁸

Непосредно после преговора Карађорђа и Младена са Урошевићем, Симбшен је из Петроварадина упутио писмо Карађорђу. У почетку писма каже да је „Милош Урошевић саопштио мени да оно писмо које си ти прошлог месеца . . . к њему послао, сам ја и разумио само да се ти чудиш зашто ја сам нисам писао теби. Ја ти саопштавам да је то било по том разлогу што ћеш ти лично доћи на састанак к мени где ћу ја теби сва важна дела саопштити и да би ти мени тада рекао лично што желиш у Земун или у Варадин да би завршили наш договор с друге стране ја нећу да делама са великом важношћу писати на папиру пошто има сваких људи радозналих који жете да знају што нас двоје говоримо и ако они увиде писмо још више буду упорни знати што је у њему написано од којега зависи судбина целе нације“.³⁹

Сем тога, у писму Карађорђу, Симбшен је истакао да „све написано је к теби Милош јесте света истина и да је главни тој и српској нацији пријатељ уверавају тебе о наклоности и милости мога цара и монарха, а да је твоја воља остављам теби желиш ли ти са својим људима којих са собом повести желиш да приђеш к мени у Варадин без икаквог задржања у карантину или желиш на другом месту моје границе да се видимо. Саопштите ми и ствар

ће наша се тако утврдити на благо храброј српској нацији на срећу и славу и општем благостању решили“.⁴⁰ Карађорђе се сада потпуно убедио да Симбшен жели да се са њим састане и да је све оно тачно што је у писму Урошевића указано о аустријском покровитељству над Србијом. Баш тих дана десио се један догађај који је изазвао различите коментаре. То је догађај који је везан са изненадном смрћу Петра Ичка. Лазар Арсенијевић Баталака тврди да је Петар Ичко отрован, и да је то знао Родофиникин.⁴¹ Аустријски извештачи исто тако су бацили сумњу на Родофиникина да је по његовој иницијативи отрован Петар Ичко. А Мирослав Ђорђевић је уочио да је „тих дана још један догађај изазвао различите коментаре. Родофиникин је приредио вечеру српским старешинама, а сутрадан је изненада умро Петар Ичко, па је на Родофиникина пала сумња да га је отровао. Сумња је изгледала утолико оправданија што је Ичко био вешт човек, кога су устаници увек употребљавали као преговарача и посредника у односима с Портом.“⁴²

У ствари, аустријски план о покровитељству Аустрије над Србијом сличан је миру Петра Ичка из 1806—1807, па има основа мишљење да је иницијатор овог плана Петар Ичко, као један од највећих дипломата у преговорима са Турцима. Урошевић се примио учешћа у разради тог плана. Земунски Срби, можда, нису могли остати равнодушни према Родофиникиновим машинацијама, када је овај у својим „примећанијама“ предложио Прозоровском да се у Србији уведу руски закони.⁴³ У таквој ситуацији земунско друштво, Петар Ичко, Милош Урошевић и други били су мишљења да би у том тренутку боље било Србима узети неко друго покровитељство, нашавши за сходно да је најбоље узети аустријско, а одрећи се руског. Једини од свих устаничких првака за покровитељство Француске над Србима био је Младен Миловановић, због чега је био највећи Родофиникинов непријатељ. Пошто је овај сазнао о Миловановићевом плану за покровитељство Француске над Србијом (а сами односи између Карађорђа и Родофиникина били су веома сложени), Карађорђе је одмах писао Доситеју Обрадовићу с бојног поља да не верује том руском чиновнику и да ће доћи време када ће се он (Карађорђе) са њим обрачунати и да већ пази да српске старешине и народ не потпадају под Родофиникинов утицај. Тако је и сам Карађорђе помишљао како да се ослободи Родофиникиновог утицаја.

Сем тога, руски цар Александар и није имао у плану да потчини државне органе власти које је изградила устаничка Србија. То су били само Родофиникинови планови. У програм је ушла и ликвидација Карађорђа, што руски цар није дозволио. Он се односио са поштовањем према Карађорђу, али што се тиче борбе против аустријског покровитељства, руски цар је одобрио Родофиникинову политику, његове мере и спроведени рад у борби против покровитељства Аустрије над Србијом. Родофиникин је био чак против сусрета Карађорђа и Младена Миловановића са Урошевићем, јер је био обавештен да Урошевић ради у корист Аустрије, а то је била истинита чињеница.

Урошевић пише Карађорђу да је „обавестио нашег цара и благодарење богу на целу вашу препоруку, наш је цар склоњен и ради сваку домаћинску милост ви знате какву сам ја вама имао верност што сам се решио да се жртвујем за вас и вашу власт и ви нећете мени сада да дате ни макар какве гаранције к мојему двору који све ради користи ради рода нашега и тиме би ви могли да спасите мој живот и мој труд и тада би ја чувао од вас радости и испунио би вашу вољу. Ах господару, сетите се како сте ви говорили у Смедереву, у Тополи и у Шапцу, и све што сте ви мени наређивали ја сам све то испунио чашћу. Ах господару сетите се Бог истини јесте сведок моје правде и кагда ја у чему то неверан био мене би господ искоренио из овог света и свему је свету познато да сте ви признати начелник, а особито што смо ми начели рат именом божијем имавши једнако мишљење и ја сам се у продужетку 4 године тог ратовања ниучему нисам показао себе неверним и чувао сам у тајни све ваше секрете и испуњавао све што сте ми препоручили и тако ви имате к мени тако много поверености као своје брату то ја видим добро ваше срце у свим вашим препорукама“.⁴⁴

Како се види, Урошевић чини многе напоре како би Карађорђе примио аустријско покровитељство.

Наравно да је и сам Карађорђе хтео да има добре односе са Аустријом. Он је почео да контактира са аустријским властима још од децембра 1807. године. А Урошевић је био личност која је одиграла највећу улогу у зближавању Карађорђа и Аустрије, да би на крају и успео да дође до састанка Симбшена и Карађорђа. Ми-

лован Ристић, да би уздигао свога хероја, Стефана Живковића изнад нивоа објективности пише: „опак и покварени земунски трговац, аустриски шпион прелазећи често у Земун преносио је вести аустријској пограничној власти. Он нарочито клевета Младена, Милоја и Живковића па о њима неповољно и даје извештаје”.⁴⁵

У ствари Милош Урошевић је везао своју трговачку делатност са политиком која би допринела да Аустрија постане покровитељ Србије. Али он то није крио ни од Карађорђа, како смо то видели горе, он је то Карађорђу искрено признао. На крају, ни Карађорђе није њега мрзео пошто је био аустријски грађанин. Био је Србин који живи у Земуну, који је аустријској влади обећао да ће Србија бити под аустријским покровитељством. Када је дошло време да испуни своје обећање и у томе није успео, њега су аустријске власти бациле у тамницу. Мало касније, у тамницу је бачен и вољени херој Милована Ристића — Стефан Живковић — због шпијунаже у корист Русије. Значи, да су обојица били шпијуни; један аустријски, а други руски. Како је дошло до тога да Стефан Живковић постане русофил — о томе Милован Ристић није сазнао из архивске грађе, која му је стајала на располагању. Већи део архивске грађе о том питању налази се у руском архиву као оставштина Богишића у Цавтату.

Из ње се може дознати за многа, до сада непозната, шпијунска дела Стефана Живковића и корист Русије. Он је заједно са Родофиникином написао писмо у име Совјета Прозоровском, у којем моли руску владу да се Карађорђе одстрани из земље и да се дају Србији Руски закони којима ће се управљати земљом. За ово писмо Карађорђе није знао, и Прозоровски је правилно оценио да су ови закони уперени против Карађорђеове врховне власти. Родофиникин је вероватно подозриво гледао на Карађорђа, бојећи се да под утицајем Милоша Урошевића пристане на аустријско покровитељство, поготову у тренутку када је требало да се Карађорђе састане са Симбшеном. Љубица Кандић погрешно тврди да је састанак Симбшена и Карађорђа одржан 4. IV 1808. године,⁴⁶ пошто је Урошевић позвао Карађорђа на састанак тек 13. IV исте године, а Симбшен је позвао Карађорђа на разговор 4. маја 1808. године. Први састанак Карађорђа и Симбшена одржава се на обали Саве, како тврди Родофиникин, 23. марта 1808, а о другом састанку ћу рећи у другом раду.⁴⁷

Навели смо Симбшенов план аустријског покровитељства над Србијом, које је Карађорђу уручио Урошевић. Љубица Кандић наводи да је „Карађорђе том приликом пристао да Србија под извесним условима не само прими аустријску заштиту, него и да уђе у оквир аустријског царства, и даље наводи пет тачака тих услова.” Али сачуван Карађорђеов разговор са Симбшеном, којег је записао Карађорђеов секретар Стеван Јефтић, а који се такође чува у руским архивама као оставштина Богишића у Цавтату, супротно тумачи наведене Кандићеве концепције.

Разговор између Карађорђа и Симбшена почиње овако: „Господин генерал пита господина Ђорђа Петровића хоћеш топова или паре, или олова или тобџија или праве учене војнике. Шта год желиш тражи од нас, хоћеш добити. Карађорђе је одговорио да одаје захвалност свој немачкој господи, са њима сам увек задовољан, али за сада не треба ништа, а када штогод потреба буде, јавићу и искати ћу за готови новац. Генерал говори не треба вам новца давати. Чесар ће вам онолико давати што год вам треба не само ствари но и новаца ако вам треба. Иштите колико хоћете само будите наш пријатељ и не препознај никог после нас. А ми смо вам најближе како вам увек за свашта помоћи можемо, а Москве више нема освајали али су незадржано остављали.”⁴⁸ Види се да је Карађорђе тежио потпуној самосталности, пошто му је било већ доста руског покровитељства и Родофиникинових интрига, које су још више учестале када је Карађорђе започео преговоре са аустријским властима. У ствари, Карађорђе је одбио да прими аустријско покровитељство, што се види из његовог писма. Али, Родофиникин је зазирао од Карађорђеових преговора са Симбшеном, па је заједно са Живковићем написао у име Правитељствујућшег совјета једно писмо Симбшену у којему се Правитељствујућћи совјет одриче аустријског покровитељства и да су узалудни сви напори Аустрије да принуди Србе под њихово покровитељство.⁴⁹

У таквој ситуацији Урошевић је тражио да га Карађорђе поново прими у Београду, али је Родофиникин, овај пут преко Стефана Живковића, спречио његов долазак у Србију, а аустријске трупе су биле бачене на српске границе. Карађорђе се изненадио јер је до јуче Симбшен обећавао

му пријатељство, а данас Симбшен баца своје трупе на границу Србије, да изазове рат.

У таквој ситуацији Родофиникин је обавестио Прозоровског да су аустријске трупе спремне да уђу у Србију и да су концентрисане на границама Србије. После овога Прозоровски је обавестио своју владу о том случају у исто време одао признање Родофиникину за успешно уређење посао, спречавајући аустријско покровитељство, једним писмом којег је означио печатом Правитељствујућег совјета. Тако је довршена игра са Аустријом.⁵⁰

Касније када је сазнао да је Живковић као руски шпијун посуђивао Родофиникину печат Совјета, Карађорђе је зашао у канцеларије Совјета и одузео све печате совјетницима. Сазнавши за то, Родофиникин се смртно уплашио, сав свој архив је спалио и дрхтећи чекао Карађорђа. Живковић је касније по наређењу Карађорђа бачен у тамницу и када је Недоба 1811. године стигао у Србију са великом муком успео је да га спасе.

Урошевић се и даље бавио трговином. Њега је 30. I 1809. године у Земуну посетио Родофиникин, Милош је у његову част приредио ручак. На том ручку Родофиникин је изјавио „да се осећа у Београду као у прогонству.“⁵¹

Карађорђе је желео да поново успостави нормалне односе између своје земље и Аустрије.

Писмено је замолио Урошевића 12 III 1809. године да оде свом господару. Карађорђе је причао Милошу да он све више долази до закључка да су Срби обманути многим обећањима Русије.⁵² Карађорђе је ове речи упутио Урошевићу непосредно после одлуке аустријске владе да се забрани свака испорука Србији а оружје које се ухвати за испоруку Србији морало се на лицу места заплени.⁵³ Урошевић је морао да буде главна личност која би поново зближила па макар само трговачке односе Србије и Аустрије. Они би били од великог значаја за обновљену Србију, за даљи развитак индустрије, снабдевање војске оружјем, снабдевање храном, не само војске већ и народа.

Карађорђе се опет обратио Земунцима и земунском трговцу Милошу Урошевићу, надајући се да ће односи између Аустрије и Србије бити од користи и за земунско друштво, у првом реду њихове трговце и за устанике. Радећи на том зближавању, Карађорђе је дозволио Урошевићу да га посети у Београду, а овај је потом

информисао аустријску владу 27. фебруара о току разговора са Карађорђем. Он (Карађорђе) увиђа да за Србе може бити корисно да постигну са Аустријом и добију њену заштиту.“ Карађорђе је желео да на згодан начин, али да ни Русија нити Турци о томе ништа не дознају, „снабде своје поданике муницијом, оловом и барутом ако би наш премилостиви цар изволио прихватити, да би Срби били потпуно сигурни од турског препада, 20.000—30.000 људи стави на расположење његовом аустријском царском величанству.“⁵⁴

Урошевић је и даље гајио наду да ће српски устанички народ постати аустријски поданик, уверавајући цара да су му устаничке вође наклоњене. Он је хтео да поново подигне свој ауторитет пред земунском управом, аустријским друштвом и аустријским царем — доказујући да његов подухват, који је започео још крајем 1807. године, ипак може да се оствари, уз упоран рад на том пољу. Као конфидент аустријске владе, поново је детаљно пратио све догађаје који су се одигравали у устаничкој Србији, а најбудније је пратио односе Русије према устаницима, која је предложила Србима да се прогласе за руске царске поданике, па да ће им под тим условом дати људе, муницију и оружје. Срби су одбили предлог да постану прави руски царски поданици, већ да желе да само као народ под заштитом руског двора буду снабдевени новцем, пушкама и муницијом. Што се тиче помоћи у људима, Срби су изјавили да људства имају довољно и да би још и сами у неком случају могли да послуже руском двору са 50.000 људи, врло способних за оружје. Уверавајући аустријски двор да устаници неће да приме руско држављанство и да уђу у састав руске државе, он је хтео да наговести да не треба губити наду да ће тај народ ући у састав аустријског државног система. Ови политички кораци Урошевићу су били потребни да би поново успоставио нормалну трговину са устаницима. Већ 14. IV 1809. године требало је из Србије да пребаци 6.000 ока пасуља ради продаје у Петроварадину.⁵⁵

Милош Урошевић је обавестио бечки двор 28. VIII 1809. о Родофиникиновом бекству заједно са Петром Добрњцем из Србије и да га је Карађорђе подробно обавестио о сукобима који су се дешавали између њега (Карађорђа) и Родофиникина.⁵⁶ Можда је Милош Урошевић дао Карађорђу идеју да напише писмо Багратиону и да изложи све шта је Родофиникин

скривио у Србији. У ствари, Карађорђе је у 9 тачака у писму Багратиону, заједно са Правитељствујушћим совјетом, објаснио да је Родофиникин крив што је поткупљивао неке старешине на руску страну, да је хтео најистакнутије војводе да протера из Србије, да је радио да одврати народ од Совјета и Врховног војводе и да се трудио да заустави увођење европског поретка и обичаја у Србији. Исто тако да није дозвољавао „обучавање регуларне војне службе, плашио је људе који су хтели да народ подучава у војној вештини и није дозволио заједно са Леонтијем руском официру Беј Новокрешченому да обучава народ војној регуларној служби.“⁵⁷

У таквој ситуацији Вожд поново жели да говори о српско-аустријским питањима са командантом аустријске генералне команде, што је саопштио из Земуна Урошевић Петроварадинској команди, 31. октобра 1809. године.

Када се говори о Урошевићевој делатности ми ћемо у њој запазити два момента — прво да он није само аустријски него и Карађорђев агент, коме је директно из Земуна достављао што се дешавало у аустријској империји и какав став заузима аустријска влада према устаничкој Србији. Он је 1810. године директно из Земуна снабдевао Карађорђеву војску оружјем, због чега је славонска генерална команда дала наређење земунским властима да предузму све мере како би на подручју територије Земуна спречили кријумчарење муниције и оружја које „Србијанци“ купују од земунских трговаца.

Због тога је магистратски референт из Земуна изнео магистратском већу наређење да се рибарима забрањује пребацивање преко Саве и Дунава оружја и добровољаца у Србију.

Урошевић је стално одржавао везе са Карађорђем и био је његов верни агент, иако због своје привржености Аустрији није код њега имао поверење. Аустријске власти су приметиле да је Урошевић Карађорђев агент и зато га нису радо пуштали у Србију. Да би могао завршити своје послове, он је морао положити 100.000 форинти кауције да ће се сигурно вратити из Србије. Осим тога, Урошевић је морао да плати казну што је снабдео Карађорђеву војску храном. На суду је Урошевић признао да је био у блиским контактима с Карађорђем и терете га да је пребацио из Земуна 1807. године „велику количину жита“ Карађор-

ђевој војсци на бојишту. Судска расправа над Урошевићем у Земуну показала је да је у продужетку целог устанка био основни снабдевач војске устаника, не само житом него и оружјем. У таквој ситуацији, како смо навели, Урошевић је тражио да се отпусти на 3 месеца из Земуна у Србију, наводно да среди своје трговачке послове у Београду. Он је тим потезом хтео да напусти Земун, да би избегао судске расправе и хапшење. Али 26. августа 1810. године земунски магистрат је добио наређење од дворског ратног савета да се не одобри Милошу Урошевићу прелазак у Србију, већ да се ухапси као Карађорђев шпијун.

Када говоримо о делатности Милоша Урошевића, пред нама је једна сложена личност која је одиграла неоспорну улогу у снабдевању устаничке војске — од првих килограма барута, помоћу којих је Карађорђе и подигао устанак. Куповао је оружје од неких официра српске народности у аустријској служби, као и велике количине хране за Карађорђеву војску. Сем тога, он је био и Карађорђев обавештајца-обавештавао га је о свему што се дешавало не само у Земуну него и у целој аустријској империји. С друге стране, Урошевић је ступио у обавештајну службу Аустрије с надом да ће он у њеној служби више допринети устаничкој Србији што је, у ствари, било и оправдано. Да се није налазио у средини аустријских обавештајаца, Урошевић никада не би могао указати толику помоћ Земунцима и устаничкој Србији. Он је као аустријски обавештајца успео да заједно са земунским рибарима пребаци у Србију велики број добровољаца са оружјем. Тако, када говоримо о делатности Урошевића у првом српском устанку, можемо да дођемо до сигурног закључка: да није био у аустријској обавештајној служби, Урошевић никада не би могао пружити онако велику помоћ устаничкој Србији. Он није ни крио од Карађорђа да је аустријски агент, што није сметало Карађорђу, који је једино морао бити опрезан са Урошевићем. Али што се тиче помоћи устаничкој Србији, Карађорђе је потпуно подржавао Урошевића. Па и сам Родофиникин је, како смо навели, такође одао признање Урошевићу за његов велики подухват у корист устаника. На крају крајева, он је био осуђен на робију од Аустрије, а не од устаничке Србије, а то је потврда да је он радио у корист устаничког народа, заједно с другим Земунцима.

НАПОМЕНЕ

- ¹ М. Дабижић, *Земун — Преглед прошлости од постанка до 1918*, Земун, 1959.
- ² Архив Богишића у Цавтату (даље АБЦ), II, 283.
- ³ Грађа из земунских архива (даље ГЗА) Београд, 1955, I, 37.
- ⁴ М. Дабижић, нав. место. Жељко Шкаламера, *Кућа земунског трговца Милана Урошевића*, Зборник Историјског музеја Србије, Београд, 1969, 106—113.
- ⁵ ГЗА, 538.
- ⁶ М. Дабижић, нав. место.
- ⁷ АБЦ, 283.
- ⁸ ГЗА, 252—253.
- ⁹ АБЦ, 11, 283.
- ¹⁰ АБЦ, 11, 282.
- ¹¹ Ивић, *Списи бечких архива* (даље ИБА), I, 60.
- ¹² АБЦ, 11, 282—283.
- ¹³ СВА, III, 110.
- ¹⁴ АБЦ, II, 130.
- ¹⁵ Г. Јакшић, *Европа и васкрс државе*, Београд 1933, 51.
- ¹⁶ М. Петровић, *Финансије и установе обновљене Србије*, Београд 1901—59.
- ¹⁷ Славко Беновић, *Сремски трговци и Први српски устанак до 1809 г.* Зборник Матице српске, Нови Сад, 5, 1953, 9.
- ¹⁸ Исто.
- ¹⁹ ГЗА, 65—66.
- ²⁰ АБЦ, 132.
- ²¹ М. Вукићевић, *Карађорђе II*, 83.
- ²² М. Ђорђевић, *Политичка историја Србије 1804—1813*, Београд, 1956, 83.
- ²³ Исто, 220.
- ²⁴ Писмо Урошевића Карађорђу 13. маја 1808. године, АБЦ II, 283.
- ²⁵ Исто.
- ²⁶ Исто.
- ²⁷ Лазар Арсенијевић Баталака, *Историја српског устанка*, Београд 1898, 447.
- ²⁸ АБЦ, II, 283.
- ²⁹ Исто.
- ³⁰ АБЦ, II, 123.
- ³¹ Исто.
- ³² Михајил Гавриловић, *Спољна политика Србије*. Из нове српске историје, Београд 1926, 13.
- ³³ М. Ђорђевић, нав. дело, 217.
- ³⁴ Стојан Новаковић, *Васкрс државе српске*, Београд 1904, 100.
- ³⁵ Писмо Урошевића Карађорђу, 13. априла 1808. године, АБЦ, 283.
- ³⁶ Исто.
- ³⁷ М. Ђорђевић, нав. дело 220.
- ³⁸ Исто.
- ³⁹ АБЦ, 283.
- ⁴⁰ АБЦ, 127—128.
- ⁴¹ Л. А. Баталака, нав. дело, 1809.
- ⁴² М. Ђорђевић, нав. дело 220.
- ⁴³ Ова примедба Родофиникина чува се у одељеном коверту АБЦ без сигнатуре.
- ⁴⁴ АБЦ, II, 167—169.
- ⁴⁵ Милован Ристић, *Стефан Живковић-Нишлија први војни лиферант и зајмодавац обновљене Србије Карађорђева доба*, Историјски гласник 1953, 1—2, 89—96.
- ⁴⁶ Љубица Кандић, *Скупштина у систему власти државе Првог устанка 1804—1813*, Београд 1963, 65.
- ⁴⁷ АБЦ, II, 63, Писмо Родофиникина Прозоровском 28. марта 1808.
- ⁴⁸ АБЦ, II, 126.
- ⁴⁹ АБЦ, II, 20.
- ⁵⁰ АБЦ, II, 13.
- ⁵¹ ГЗА, II, 43—44.
- ⁵² ГЗА, II, 103—105.
- ⁵³ Танасија Ж. Илић, *Осам до сада непознатих докумената из Првог српског устанка*, Годишњак музеја града Београда, 1954, I, 111—139.
- ⁵⁴ Ристо Јеремић, *Продаја оружја и муниције у Србији*, Гласник Историјског друштва у Новом Саду, 1939, XII, 223—226.
- ⁵⁵ ГЗА, II, 216.
- ⁵⁶ ГЗА, II, 285—286.
- ⁵⁷ Писмо Карађорђа и Совјета Багратиону, 12. децембра 1809, АБЦ, 25—26.

SUR LE COMMERÇANT DE ZEMUN, MILOŠ UROŠEVIĆ

Dr Gojko Desnica

D'après les documents nouveaux, conservés aux Archives russes à Cavtat comme héritage de Bogišić, j'ai écrit un ouvrage sur le commerçant de Zemun, Miloš Urošević. En ce qui concerne Urošević, on peut dire que c'était un personnage extrêmement complexe: agent secret autrichien, il fournissait aux autorités autrichiennes des informations sur tout ce qui se passait en Serbie. Karageorges savait qu'il travaillait pour l'Autriche. Mais, le Chef Suprême savait se servir de l'autorité qu'avait Urošević dans les milieux politiques autrichiens et l'utilisa entièrement dans l'intérêt de l'Etat serbe.

C'est grâce à l'autorité d'Urošević que Karageorges avait réussi à s'approvisionner d'une quantité suffisante de fusils, de canons, de nouritures et d'autres matériels militaires; c'est encore Urošević qui avait organisé le passage

des volontaires de nationalité serbe de l'Armée autrichienne en Serbie rebelle. Il avait intervenu auprès des autorités autrichiennes en les priant de soutenir la Serbie rebelle, ou du moins, de fermer les yeux sur la vente des armes aux insurgés à Zemun; il les assurait que la Serbie sera intégrée à l'Etat autrichien dès qu'elle sera libérée du joug turc. Plus tard, quand Karageorges eut reconstruit l'Etat serbe, Urošević s'engagea effectivement, en commun avec Simbšen, à mettre la Serbie sous la protection autrichienne. Les nouveaux documents — lettres de Simbšen à Karageorges écrites en 1808, se trouvant aux Archives russes comme héritage de Bogišić, mettent en nouvelle lumière non seulement l'activité d'Urošević, mais aussi l'ensemble des rapports serbo-autrichiens.